

Voor een Europese Techstrategie

Kees Verhoeven (D66)
Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

D66

Een digitale wapenwedloop met grote gevolgen

Wereldwijd is een technologische machtsstrijd gaande, een digitale wapenwedloop.¹ De razendsnelle ontwikkelingen op het gebied van technologieën als kunstmatige intelligentie (KI), quantumcomputing, cybersecurity, ruimtevaart en de digitale infrastructuur (inclusief 5G) zorgen voor ingrijpende veranderingen in de mondiale economische verhoudingen. Uiteindelijk raken deze veranderingen ook onze werkgelegenheid, welvaart, mensenrechten en sociale samenhang. Wat nu nog een trage transitie op grote afstand lijkt, komt steeds dichterbij als serieuze bedreiging voor ons dagelijks leven. Als we niet ingrijpen, verliest Europa geleidelijk haar positie van economische grootmacht. Daarmee verliest Europa ook haar welvaart, invloed en veiligheid. Dat zou rampzalig zijn voor Nederland, voor alle Europese landen en voor de stabiliteit in de wereld.

Het is zaak dat Europa de urgentie van deze digitale wapenwedloop inziet, de potentiële dreiging serieus neemt en alle naïviteit en afwachtendheid van zich afschudt. Want momenteel is Europa deze digitale wapenwedloop langzaam maar zeker aan het verliezen.

Figuur 1: Internetbedrijven naar marktwaarde (2018)

Rank 2018	Company	Region	Market Value (\$B)	
			5/29/13	5/29/18
1)	Apple	USA	\$418	\$924
2)	Amazon	USA	121	783
3)	Microsoft	USA	291	753
4)	Google / Alphabet	USA	288	739
5)	Facebook	USA	56	538
6)	Alibaba	China	--	509
7)	Tencent	China	71	483
8)	Netflix	USA	13	152
9)	Ant Financial	China	--	150
10)	eBay + PayPal*	USA	71	133
11)	Booking Holdings	USA	41	100
12)	Salesforce.com	USA	25	94
13)	Baidu	China	34	84
14)	Xiaomi	China	--	75
15)	Uber	USA	--	72
16)	Didi Chuxing	China	--	56
17)	JD.com	China	--	52
18)	Airbnb	USA	--	31
19)	Meituan-Dianping	China	--	30
20)	Toutiao	China	--	30
Total			\$1,429	\$5,788

Bron: Kleiner Perkins Internet Trends

Zo domineren de Verenigde Staten en China de lijsten met de grootste internetbedrijven. In de top 20 staan 11 Amerikaanse bedrijven en 9 Chinese bedrijven. Europa komt dus überhaupt niet voor in de top 20. Maar ook op andere manieren zien we de technologiedominantie van de VS en

¹ Techvisie 2.0, D66, februari 2019: <https://d66.nl/techvisie-2-0-een-politieke-agenda-voor-de-digitale-toekomst/>

China terug. Neem de actuele discussie over 5G en C2000 waarbij de afhankelijkheid van Chinese bedrijven groot is. Of kijk naar de race rondom quantum satellietcommunicatie, wat landen in staat stelt om veilig te communiceren zonder risico op spionage. China, de VS en landen als Japan en Zuid-Korea investeren hier fors in vanuit strategische geopolitieke afwegingen. Europa blijft achter.

We hebben de race om de grootste internetbedrijven (tijdens de derde industriële revolutie) al verloren van de Verenigde Staten, met als gevolg een onwenselijke afhankelijkheid van de Amerikaanse techreuzen. Dit zien we niet alleen terug in die top 20 grootste internetbedrijven, maar ook bij individuele technologieën zoals cloudcomputing of smartphones. We kunnen het ons niet veroorloven om de digitale wapenwedloop van de huidige vierde industriële revolutie opnieuw te verliezen. Want te grote afhankelijkheid van China op het gebied van de digitale infrastructuur (5G) of van de VS op het gebied van data-opslag in de cloud² zal niet goed uitpakken voor de bevolking van ons continent.

Op het gebied van wetenschappelijke citaten, patenten en zowel publieke als private R&D investeringen winnen de Verenigde Staten en vooral China terrein ten opzichte van Europa.³ Op bijna elk gebied, van zonnepanelen tot telecom, loopt Europa al ver achter in kapitaal en technologische kennis.⁴ De Europese Unie bestaande uit 28 lidstaten en een traag vergadercircuit moet opboksen tegen de miljardeninvesteringen van Amerikaanse techreuzen en de centraal geleide Chinese staatseconomie.

² Er is gewoonweg geen serieus Europees alternatief beschikbaar voor cloud-diensten van Google of Amazon.

³ DenkWerk: Artificial Intelligence in Nederland (2018)

⁴ NRC, 20 maart 2019.

1. De directe dreiging van cyberaanvallen en economische spionage

Naast economische dreigingen op de langere termijn, zijn er ook directe veiligheidsdreigingen. Immers, geregeld blijkt dat landen als China en Rusland digitale technieken gebruiken als middel om geopolitieke doelen te realiseren. Zo waarschuwde het Amerikaanse Department of Homeland security dat Russische hackers energienetwerken hadden geïnfiltrerd en konden manipuleren⁵ en hebben Chinese hackers volgens het Pentagon plannen voor de JSF en Patriot raket gestolen.⁶ Internetnetwerken, energienetwerken en andere vitale infrastructuur wordt wereldwijd door deze landen in kaart gebracht en geïnfiltrerd om informatie te vergaren en systemen te manipuleren wanneer dat wenselijk is. Afhankelijkheid van producten of diensten uit deze landen kan deze situatie verergeren.

Verder steekt vooral China niet onder stoelen of banken deze digitale wapenwedloop zeer serieus te nemen. Het land wil in 2030 technologisch wereldleider zijn en zet daarvoor alle middelen in, inclusief het uitvoeren van grootschalige economische spionage in Westerse economieën. De AIVD schrijft hierover in haar meest recente jaarverslag: “Verreweg de grootste dreiging op het gebied van economische spionage is afkomstig van China. Deze spionage wordt gevoed door Chinese economische beleidsplannen, zoals ‘Made in China 2025’ en de ‘Nieuwe Zijderoutes’, waarmee het land zijn economische en geopolitieke invloed kan vergroten. Deze plannen leiden niet alleen tot economische kansen, maar ook tot toenemende competitie met westerse en dus ook Nederlandse bedrijven. China zet hierbij een breed scala aan (heimelijke) middelen in die het verdienvermogen van Nederlandse bedrijven ondermijnen en die op termijn kunnen resulteren in economische en politieke afhankelijkheden. Een van deze middelen is (digitale) economische spionage. China heeft interesse in Nederlandse bedrijven uit de sectoren: hightech, energie, maritiem en life sciences & health.”⁷

⁵ <https://www.nytimes.com/2018/07/27/us/politics/russian-hackers-electric-grid-elections-.html>

⁶ https://www.washingtonpost.com/world/national-security/confidential-report-lists-us-weapons-system-designs-compromised-by-chinese-cyberspies/2013/05/27/a42c3e1c-c2dd-11e2-8c3b-0b5e9247e8ca_story.html?noredirect=on&utm_term=.a0f352c31a66

⁷ <https://www.aivd.nl/documenten/jaarverslagen/2019/04/02/jaarverslag-aivd-2018>

2. Tijd voor een Europese Techstrategie

De dreiging van spionage is al ruim een decennium aan de orde. In 2007 al waarschuwde de AIVD dat “concrete dreigingen aan het licht zijn gekomen van digitale inbreuken op Nederlandse ICT-netwerken die vanuit China geregistreerd waren”.⁸ Dreigingen van cyberaanvallen en het verliezen van economisch terrein spelen eveneens al jaren. Desondanks heeft Europa onvoldoende gedaan om hier iets tegen te doen. Terwijl China en de VS hun eigen markten en bedrijven steeds meer beschermen, handelsbelemmeringen creëren en barrières opwerpen voor buitenlandse spelers⁹, laat Europa concurrenten van buiten relatief makkelijk toe. En terwijl China en de VS fors investeren in digitale beveiliging, opsporing en detectie van cyberaanvallen, is de Europese infrastructuur en industrie bovengemiddeld kwetsbaar.¹⁰ Je zou kunnen zeggen dat zowel onze voordeur als onze achterdeur openstaat. Dat is niet langer een houdbare situatie.

Europa moet snel serieuze stappen zetten. Niet alleen om te voorkomen dat we economisch achterop raken, dat we in geopolitiek opzicht positie verliezen en dat onze bedrijven en infrastructuur worden aangevallen maar ook omdat technologie een steeds belangrijkere rol speelt in het bepalen van wereldwijde waarden op het gebied van privacy, menselijke autonomie en individuele vrijheid. De afgelopen decennia hebben grote Amerikaanse techbedrijven wereldwijd hun privacy-moraal op kunnen dringen. Als we niet uitkijken dringt straks de Chinese staat wereldwijd haar surveillance-moraal op. Nu al heeft elke Chinees een ‘sociale score’ die bepaalt hoeveel kansen en hoeveel vrijheid je hebt in het leven¹¹ en op elke straathoek staat een camera met gezichtsherkenning-software. Dit staat haaks op Europese waarden van vrijheid.

De tijd van analyseren is voorbij. Het is nu tijd voor actie. Voor de duidelijkheid. Landen als Nederland kunnen dit niet in hun eentje. Alleen als eensgezinde Europese Unie met een ambitieuze agenda kunnen we voldoende tegenstand bieden, aanvallen afslaan en offensief innoveren. Alleen zo kunnen we zorgen dat de belangen van mensen centraal staan in plaats van de belangen van een kapitalistische bedrijfscultuur of van een centrale staatscultuur.

Het is nog niet te laat om in actie te komen, en we zijn er zeker toe in staat. Op andere vlakken heeft Europa dergelijke beslissingen ook met succes genomen. Neem de 30 satellieten van het

⁸ <https://www.aivd.nl/documenten/jaarverslagen/2008/04/22/jaarverslag-aivd-2007>

⁹ Bijvoorbeeld door de lijst van zogenaamde “Duale use” producten uit te breiden waardoor de export vanuit Europa van onderdelen ingewikkelder wordt.

¹⁰ Hier waarschuwt ook een Europese denktank voor. Zie: Hosuk Lee-Makiyama (director of ECIPE): “Stealing Thunder (2018)

¹¹ <https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2227440-big-brother-2-0-in-china-bepaalt-je-sociale-score-je-leven.html>

Galileo navigatiesysteem. In dit geval besloot Europa dat het van strategisch belang is om een eigen navigatiesysteem te hebben (dat overigens ook nog eens beter functioneert dan het GPS-systeem). Europa heeft de mogelijkheden en beschikt qua wetenschap, onderzoekskracht en ondernemerschap over een goede uitgangspositie. We hebben voldoende talent, middelen en kennis om voorop te lopen. Wat mist is digitale urgentie en politieke wil.

Om dit brede en abstracte thema handen en voeten te geven, pleit D66 voor een Europese Technologie Strategie met als fundament een Europese Technologie Industrie. Om dit concreet te maken, moet de EU inzetten op een gezamenlijke technologische strategie, eigentijds industriebeleid en grotere digitale kennis.

3. Een Europese technologische strategie als gezamenlijke lijn

Het is cruciaal om veel strategischer naar technologie te kijken. Naast een programma om fysieke infrastructuur zoals wegen, treinverbindingen, havens en vliegvelden op te kopen, zet China in op inmenging langs digitale wegen en via dominantie op digitale technologieën. Technologie is meer dan ooit een machtsmiddel geworden. Om goed op deze ontwikkeling te anticiperen, moeten allereerst de technologieën geïdentificeerd worden die centraal staan in deze digitale wapenwedloop. Welke technologieën lijken nu doorslaggevend te zijn voor onze toekomstige welvaart en vrijheid? Van welke technologie moeten we als Europa niet afhankelijk worden van andere landen? Welke technologieën krijgen Europese topprioriteit?

D66 stelt de volgende maatregelen voor:

- **Wat D66 betreft krijgen de volgende vijf technologieën Europese topprioriteit: Kunstmatige Intelligentie (KI), quantumtechnologie, cybersecurity, ruimtevaart en centrale delen van de digitale infrastructuur zoals cloud-opslag, 5G-netwerken en zeekabels. Het is een strategische keuze om als Europese Unie vol in te zetten op deze technologieën. Tegelijkertijd betekent het ook dat andere waardevolle technologieën als blockchain of 3D-printen niet tot deze topprioriteit behoren.**

Na de technologie-keuze is het tweede onderdeel van een Europese technologiestrategie het formuleren van een gezamenlijke Europese aanpak voor het tegengaan van directe dreigingen zoals cyberaanvallen, inmenging en (economische) spionage via onderdelen van de digitale infrastructuur. Deze kwestie is afgelopen maanden in diverse EU-lidstaten opgekomen naar

aanleiding van de discussie over Huawei en 5G.¹² Het VK heeft recent besloten om Huawei niet toe te laten tot de essentiële delen van 5G-infrastructuur, tegelijkertijd hebben België en Duitsland geen bewijs gevonden dat leidt tot het weren van Huawei van de 5G-markt. Ook in Nederland is de kwestie zeer actueel. Het kabinet maakt nu een risicoanalyse over het gebruik van dergelijke apparatuur in onze vitale digitale infrastructuur.¹³

D66 stelt de volgende maatregelen voor:

- Om de Europese Technologie Strategie vorm te geven en uit te voeren moet er een Eurocommissaris Technologie komen. Op zich is het goed om als individuele lidstaat alert te zijn en onderzoek te doen naar risico's en dreigingen, maar de huidige decentrale aanpak leidt tot een versnipperd geheel. Het is hoog tijd dat de Europese Unie gezamenlijk optrekt om tot een Europese aanpak komen. Alleen dan kan de EU voldoende vuist maken en negatieve gevolgen voorkomen. D66 pleit voor een kleinere Europese Commissie met een beperkt aantal sterke Eurocommissarissen. Een van hen moet een Tech Commissaris zijn die verantwoordelijk wordt voor de totstandkoming en uitvoering van deze Europese Technologie Strategie. Ook moet deze digitale 'supercommissaris' integraal regie voeren op een aantal belangrijke digitale beleidsthema's zoals mededinging, de digitale markt en cybersecurity.
- De Europese Unie heeft dankzij de interne markt de mogelijkheid om eisen te stellen aan producten en diensten. Dat middel moet ook worden ingezet om Europese eisen te stellen aan leveranciers in de vitale infrastructuur, op een vergelijkbare wijze als nu in gang wordt gezet bij IoT-apparaten. Op dit moment zijn er geen regels om 5G te beschermen tegen Chinese controle terwijl 5G-netwerken volgens de Europese Commissie "de ruggengraat vormen van onze samenlevingen en economie" die alles verbindt inclusief gevoelige informatie in cruciale sectoren. Tevens moeten er Europese testcentra komen met voldoende capaciteit en kennis om hardware en software van niet-EU leveranciers te testen op backdoors en bugs.
- De Europese Unie moet het initiatief nemen om een internationale organisatie op te richten die onderzoek doet naar de attributie van cyberaanvallen. Waar de OPCW kijkt naar de attributie van aanvallen met chemische wapens moet deze organisatie cyberaanvallen bestuderen en de oorsprong bepalen. Uiteraard is attributie van

¹² Andere voorbeelden, stuk voor stuk op zichzelf staand maar passend in deze discussie, zijn de aanschaf van C2000, het weren van Kaspersky Antivirus of de spionage bij ASML.

¹³ Intussen besloot KPN een voorlopige overeenkomst te sluiten met Huawei voor de radio- en antenne apparatuur van 5G-netwerken: <https://www.ad.nl/tech/kpn-in-zee-met-huawei-maar-niet-voor-hart-5g-netwerk~a77e809e0/>

cyberaanvallen heel moeilijk te bepalen, maar zelfs al het objectief onderzoeken en publiceren van kenmerken van aanvallen kan al heel waardevol zijn. Nu is het digitale domein een soort vrije aanvalzone voor landen. Een internationale organisatie voor de attributie van cyberaanvallen kan landen afschrikken om cyberaanvallen te plegen omdat ze 'op heterdaad' betrappt kunnen worden.

4. Europees Industriebeleid voor een sterke tech industrie

De Europese marktbenadering was de afgelopen decennia overwegend liberaal en gericht op relatieve openheid en vrije concurrentie. Maar de assertieve economische opstelling van China, onder meer in de vorm van opkoopprogramma's en strategische overnames, en de reactie van de VS daarop, dwingen de Europese Unie tot een koerswijziging. In maart noemde de Europese Commissie China voor het eerst een zogenaamde systeemrivaal en pleitte de Commissie voor meer evenwichtige en wederkerige economische relaties met China. Ook moet een Europees antwoord gevonden worden op ontwrichting van de interne markt door Chinese concurrentie op basis van staatssteun en het afsluiten van de eigen afzetmarkt.¹⁴ Waar dit voorheen protectionistisch werd genoemd, is het nu noodzakelijk realisme.

In lijn met deze denkrichting presenteerde Duitsland actief industriebeleid waarbij de overheid grote ondernemingen en innovatieve bedrijven moet steunen en beschermen tegen buitenlandse concurrentie. Ook het blokkeren van bepaalde overnames, eventueel via staatsdeelnemingen, moet mogelijk worden. Daarnaast zou het mededingingsrecht moeten worden aangepast om Europese fusies, zoals die tussen de treinbedrijven Alstom en Siemens, mogelijk te maken en zo Europese kampioenen te kweken. Volgens de Duitse minister Altmaier van Economische Zaken staat de industriële en technologische soevereiniteit op het spel en laten Chinese en Amerikaanse overnames van innovatieve bedrijven als Kuka, Booking.com en SAP zien dat een nieuwe houding nodig is.¹⁵

D66 stelt de volgende maatregelen voor:

- Het vormgeven van eigentijds Europees industriebeleid waarbij allereerst in kaart wordt gebracht welke infrastructurele onderdelen, sectoren en bedrijven van vitaal belang zijn voor de toekomstige concurrentiepositie van de Europese Unie en haar lidstaten. Vervolgens moeten instrumenten gecreëerd worden die de nodige (nationale

¹⁴ Zie: <https://www.nrc.nl/nieuws/2019/03/20/europese-leiders-zoeken-eenheid-tegen-rivaal-china-a3953843>

¹⁵ Zie: <https://www.nrc.nl/nieuws/2019/02/05/duitse-innovatie-moet-duits-blijven-a3653026>

en Europese) bescherming mogelijk maken tegen ongewenste overnames en valse concurrentie door Chinese staatsbedrijven. Overigens kunnen bedrijven ook zelf extra beschermingsconstructies organiseren.

- Eerlijke competitie is een harde voorwaarde om nieuwe bedrijven een eerlijke kans te geven. Hier is te lang geen sprake van geweest; de uit de hand gelopen marktmacht van de techreuzen Google, Facebook, Amazon en Apple laat dit zien. Daarom dienen de mededingingsregels te worden aangepast aan het digitale tijdperk. Data wordt nu niet gezien als bron van marktmacht, terwijl het techbedrijven juist in staat stelt om concurrenten effectief te weren. Andersom moet mededinging niet onnodig in de weg staan van Europese fusies en de vorming van bedrijven die de mondiale machtsstrijd aankunnen. Dit vergt dosering en maatwerk en moet niet doorslaan maar de huidige situatie waarin Chinese en Amerikaanse reuzen Europese bedrijven onder de voet lopen vraagt om herbezinning.
- Zonder in contraproductief protectionisme te vervallen vraagt eerlijke concurrentie ook om het stellen van economische eisen aan buitenlandse leveranciers die vergelijkbaar zijn met de opstelling en eisen van landen als China en de VS. Nu is teveel sprake van eenrichtingsverkeer waarbij de open houding van Europa wordt beantwoord met Chinese en Amerikaanse geslotenheid. Ook hier is het zaak behoedzaam te opereren. Internationale productieketens zijn complex en tussen China, de VS en Europa zijn ook veel wederzijdse afhankelijkheidsrelaties die juist zorgen voor economisch evenwicht.¹⁶ Onnodige verstoring hiervan kan ook weer tot nadelige uitkomsten leiden. Zolang er sprake is van voldoende gelijkwaardigheid en wederkerige handelsrelaties is ingrijpen niet nodig.

Naast afdoende defensieve mogelijkheden is er ook offensieve innovatiekracht nodig. Dit vraagt voldoende middelen om de Europese Technologie Strategie daadwerkelijk gestalte te geven in de vorm van een Europese Technologie Industrie. Dit vereist allereerst forse investeringen. China heeft alleen al voor kunstmatige intelligentie een plan ter waarde van maar liefst 150 miljard dollar om in 2030 wereldwijd leidend te zijn in KI.¹⁷ Ook President Trump heeft onlangs een 'executive order' uitgevaardigd om meer te investeren in KI. Europa kan simpelweg niet achterblijven. En dat betekent dat we vanaf het begin mee moeten doen aan de ontwikkeling van nieuwe technologieën. Er zijn mensen die op basis van de Europese privacywet AVG de illusie

¹⁶ De Amerikanen hebben 4G netwerken met veel Europese inbreng, terwijl de Europese netwerken juist veel Chinese onderdelen bevatten. En terwijl Europa afhankelijk is van cloud-technologie uit de VS, is China afhankelijk van chipmachines uit Europa.

¹⁷ <https://www.nytimes.com/2017/07/20/business/china-artificial-intelligence.html>

hebben dat Europa de ethische kaders en grenzen voor nieuwe technologieën kan bepalen, om zo China en de VS tegenspel te bieden. Dit is een illusie. Wie richting wil geven aan technologieën moet in de kraamkamer aanwezig zijn om de standaarden mede te bepalen in plaats van achteraf eisen stellen. Dat kan niet zonder innovatie en onderzoeksbudget.

D66 stelt de volgende maatregelen voor:

- D66 wil dat er tot het eind van de volgende Europese Meerjaren begroting (het MFF) in 2027 50 miljard euro extra geïnvesteerd wordt in de vijf digitale technologieën met Europese topprioriteit: kunstmatige intelligentie, quantumcomputing, cybersecurity, ruimtevaart en de digitale infrastructuur. Daarvan moet 2 miljard euro geïnvesteerd worden in een Europees Kunstmatige Intelligentie Instituut (het ECAI). Eindhoven is een zeer geschikte locatie om dit instituut te vestigen, gezien de aanwezige technische kennis en de grote samenwerkingskracht in de Brainport-regio. Deze mega-investering moet de basis leggen voor een nieuwe Europese Technologie Industrie waaruit leidende bedrijven van de toekomst voortkomen.
- Naast investeringen in onderzoek en innovatie als impuls voor de ontwikkeling van nieuwe technologieën, moet Europa meer doen om nieuwe bedrijven te helpen starten en doorgroeien. Bedrijven moeten voldoende investeringen kunnen aantrekken om door te groeien en de Europese markt moet echt die ene grote afzetmarkt worden voor bedrijven. Nog te vaak vormen de grenzen tussen lidstaten ook de grenzen van de activiteiten van bedrijven. Daarom moet de Europese Commissie meer tempo maken met het daadwerkelijk realiseren van de *Digital Single Market*. Belemmeringen voor bedrijven om uit te breiden naar andere lidstaten moeten worden weggenomen¹⁸, de Europese (pakket)post markt moet hervormd worden en geoblocking moet tegengegaan worden.¹⁹

¹⁸ Hierbij gaat het onder meer om verschillende btw-tarieven, administratieve plichten en uiteenlopende vestigingseisen zoals inschrijving in een bedrijvenregister.

¹⁹ <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/new-eu-rules-e-commerce>

5. Grotere digitale kennis om als Europa weer voorop te lopen

Een centrale strategie, forse investeringen en eerlijke concurrentie zijn belangrijk, maar daarmee zijn we er nog niet. Uiteindelijk zijn het wetenschappers, studenten, ondernemers en werknemers die deze technologieën moeten ontwikkelen en die het verschil moeten maken tussen een voorsprong en een achterstand. Daarom moet Europa veel meer inzetten op het opleiden en aantrekken van talent. Silicon Valley draait bijvoorbeeld voor een groot deel op mensen van buiten de Verenigde Staten. En ook China trekt steeds meer studenten en toptalenten uit het westen aan.²⁰ Europa heeft zeker ook de potentie om wereldtalenten aan te trekken, maar om de strijd met de Verenigde Staten en China te winnen moet er echt wat gebeuren.

D66 stelt de volgende maatregelen voor:

- D66 wil dat er een Europese actieagenda komt om talent in Europa te ontdekken en te ontwikkelen, om talent van buiten Europa aan te trekken en om uitwisseling tussen lidstaten te stimuleren. Nederland heeft een goed startup visum voor oprichters van nieuwe innovatieve bedrijven. Frankrijk heeft een nieuw startup visum om deze bedrijven ook in staat te stellen om talentvolle medewerkers van buiten Europa aan te trekken. Deze succesvolle voorbeelden moeten in heel Europa uitgerold worden. Het is een cruciale voorwaarde om jonge groeiende bedrijven de ruimte te bieden.
- Ook moet uitwisseling tussen studenten van MBO, HBO, universitair studenten en onderzoekers nog meer gestimuleerd worden met meer beurzen, zodat een Erasmus uitwisseling voor iedereen toegankelijk is. Het budget voor Erasmus stijgt naar 30 miljard euro en deelname door MBO-studenten krijgt prioriteit en wordt flink gestimuleerd. Het MBO is bij uitstek van belang bij innovatie en de technologische en economische ontwikkeling van Europa. Technologiebedrijven staan te springen om technisch geschoolde MBO-studenten. Een Europese uitwisseling of stage draagt bij aan de kennisdeling, mobiliteit en internationale samenwerking. Elke MBO, HBO of WO student moet de kans hebben om gebruik te maken van deze fantastische aanvulling op de studie.
- Tot slot moet Europa niet alleen investeren in een goed vestigingsklimaat voor bedrijven, maar ook in het vestigingsklimaat voor mensen. Dit is een onderbelicht aspect dat steeds belangrijker wordt onder bedrijven, universiteiten, expats en studenten. Waar vroeger mensen vooral bedrijven volgden, is het nu steeds meer zo

²⁰ Tegelijkertijd sturen ze hun eigen talenten naar Europa en de VS om daar kennis op te doen om vervolgens (niet zonder dwang) terug te keren naar China.

dat bedrijven mensen volgen. Mensen vestigen zich niet meer vooral waar bedrijven zijn, maar bedrijven vestigen zich waar de juiste mensen zijn. Dat betekent dat lidstaten meer moeten doen om een aantrekkelijker vestigingsklimaat voor mensen te creëren. Dat betekent investeren in 'zachte factoren' als schone lucht, cultuur, natuur en recreatiemogelijkheden.

6. De Belangrijkste voorstellen op een rij:

1. In de Europese meerjarenbegroting (2021-2027) 50 miljard extra investeren in KI, quantumcomputing, cybersecurity, ruimtevaart en de digitale infrastructuur.
2. Een Europese techcommissaris die verantwoordelijk is voor een integrale Europese techstrategie waarmee de EU en gezamenlijke vuist maakt tegen China en de VS.
3. Een KI-onderzoeksinstituut in Eindhoven.
4. Europees industriebeleid en marktregels die erop gericht zijn Europese kampioenen te bouwen en te behouden: vervolmaken van de *digital single market*, aanpassing van mededingingsregels, extra bescherming tegen ongewenste overnames en voldoende tegenwicht bieden aan Chinese en Amerikaanse toetredingsbarrières door zelf ook eisen te stellen.
5. Een gezamenlijke Europese aanpak voor buitenlandse leveranciers aan de vitale infrastructuur: een gezamenlijke Europese risico-afweging, gezamenlijke veiligheidseisen en een controlesysteem op basis van testcentra om software en hardware te screenen.
6. Een Europees startup-visum.

KEES VERHOEVEN (D66)